

RAAP-NOTITIE 1545

Plangebied Hackforterweg/Baakseweg te Wichmond

Gemeente Bronckhorst

**Archeologisch vooronderzoek: een bureau- en
inventariserend veldonderzoek**

Colofon

Opdrachtgever: gemeente Bronckhorst

Titel: Plangebied Hackforterweg/Baakseweg te Wichmond, gemeente Bronckhorst;
archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek

Status: eindversie

Datum: maart 2006

Auteur: drs. [REDACTED]

Projectcode: BRHB

Bestandsnaam: N01545-BRHB

Projectleider: drs. [REDACTED]

Projectmedewerkers: ing. [REDACTED]

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: 15962

Autorisatie: drs. [REDACTED]

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2006

RAAP Archeologisch adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van gemeente Bronckhorst heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in februari 2006 een bureau- en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in verband met de geplande bouw van in totaal 20 woningen aan de Hackforterweg/Baakseweg te Wichmond in de gemeente Bronckhorst. Doel van dit onderzoek was eventueel aanwezige archeologische resten op te sporen en, voorzover mogelijk, een eerste indruk te geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging ervan.

In tegenstelling tot het kaartbeeld van de bodemkaart, zijn alleen in het zuidelijke deel van het plangebied beekeerdgronden aangetroffen. Het noordelijke deel van het plangebied maakt deel uit van een zone met dekzandruggen en -koppen met een esdek, waaraan een hoge archeologische verwachting toegekend kan worden. Tijdens het veldonderzoek zijn in het plangebied echter geen archeologische resten aangetroffen. Tevens is vastgesteld dat het natuurlijke bodemprofiel vrijwel overal tot op de C-horizont is verstoord. Op grond hiervan kan worden gesteld dat in het plangebied, ondanks de middelmatige tot hoge archeologische verwachting, naar alle waarschijnlijkheid geen archeologische vindplaatsen voorkomen.

Naar verwachting zal er als gevolg van de geplande werkzaamheden dan ook geen verstoring van archeologische vindplaatsen optreden. Derhalve worden geen aanbevelingen voor vervolgonderzoek gedaan. De geplande ingrepen kunnen, voorzover het archeologische waarden betreft, zonder beperkingen worden uitgevoerd.

Wel maken wij u erop attent dat bij iedere gravende activiteit het aantreffen van (niet voorspelbare) toevalsvondsten niet kan worden uitgesloten. Indien hiervan sprake mocht zijn, dient de overheid (Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek) hiervan op de hoogte te worden gesteld in het kader van de meldingsplicht (Monumentenwet 1988, artikel 47).

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van gemeente Bronckhorst heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in februari 2006 een bureau- en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in verband met geplande nieuwbouw van in totaal 20 woningen aan de Hackforterweg/Baakseweg te Wichmond in de gemeente Bronckhorst. Het onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Doel van het onderzoek was het opsporen van deze resten en, indien mogelijk, een eerste indruk geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging ervan.

1.2 Plangebied

Het plangebied (circa 1,9 ha) ligt direct ten oosten van de bebouwde kom van Wichmond. Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 33H van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000); de centrumcoördinaat is 215.125/456.025. Ten tijde van het onderzoek was het plangebied in gebruik als grasland.

1.3 Onderzoeksopzet en richtlijnen

Het onderzoek bestond uit een bureauonderzoek en een veldonderzoek. Het veldonderzoek is beperkt gebleven tot een karterend booronderzoek.

Het bureau- en inventariserend veldonderzoek is uitgevoerd volgens de hiervoor geldende normen en richtlijnen die zijn vastgelegd in het Handboek ROB-specificaties (Brinkkemper e.a., 1998).

RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), de instelling die het beheer heeft over de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) en die valt onder de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; <http://www.sikb.nl>).

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden. Enkele vaktermen worden achter in deze notitie beschreven (zie verklarende woordenlijst).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Voorafgaand aan het veldonderzoek is een bureauonderzoek uitgevoerd om na te gaan of er reeds archeologische vondsten uit het plangebied geregistreerd staan en om ten behoeve van het veldwerk de landschappelijke (geologische en bodemkundige) kenmerken alsmede de gespecificeerde archeologische verwachting te bepalen. In het kader van het bureauonderzoek zijn verschillende bronnen geraadpleegd (zie literatuurlijst).

Om inzicht te krijgen in het voorkomen van archeologische vindplaatsen in of nabij het plangebied is het ARCHEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) te Amersfoort geraadpleegd (vanaf 1 maart 2006 gaat de ROB op in de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschappen en Monumentenzorg [RACM]).

2.2 Resultaten

Geologie en geomorfologie

Het plangebied maakt deel uit van een zone van natte beekdalen, laagten en depressies (Provincie Gelderland, 2004). In het zuiden grenst het plangebied aan een dekzandrug met esdek.

De bodem in het plangebied bestaat uit beekeerdgronden: lemig fijn zand met grondwatertrap VI (Stiboka, 1979: code pZg23).

Archeologie

In ARCHIS staan geen archeologische vindplaatsen geregistreerd uit het plangebied en de directe omgeving daarvan. De meest nabijgelegen vindplaats ligt circa 600 m ten noordwesten van het plangebied. Hier zijn de resten van een laat-middeleeuwse watermolen aangetroffen (ARCHIS-waarnemingsnummer 133772). De watermolen behoorde tot het Huis Suideras en is omstreeks 1504 afgebroken. Circa 1000 m ten noordwesten van het plangebied zijn de resten van Huis Suideras aangetroffen (ARCHIS-waarnemingsnummer 133770). Dit huis wordt al in 1326 als havezate vermeld. Aan het einde van de 19e eeuw is het afgebroken.

Historische geografie

Op de kadastrale minuut van 1830 is geen bebouwing zichtbaar in het plangebied of in de nabije omgeving daarvan (Rijksarchief Gelderland, 1830). Het plangebied maakte deel uit van een landelijk gebied.

Recentere historische kaarten geven hetzelfde beeld weer voor het midden van de 19e en het begin van de 20e eeuw (Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990; ROBAS Producties, 1989). De huidige Hackforterweg is op deze kaarten reeds aanwezig. Het plangebied is de afgelopen twee eeuwen in gebruik geweest als bouwland.

Het plangebied ligt buiten de historische kern van Wichmond. Wichmond zelf is een oude plaats. De naam Wichmond komt voor het eerst voor in een schenkingsakte uit 794 in de vorm 'Withmundi', wat wijde mond betekent (www.nl.wikipedia.org en www.home.hetnet.nl).

Archeologische verwachting

Op de archeologische verwachtingskaart van de Graafschap (Scholte Lubberink, 1998) is aan het plangebied een lage archeologische verwachting voor archeologische resten uit alle perioden toegekend. Volgens de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW) van de provincie Gelderland (Provincie Gelderland, 2004) ligt het plangebied in een zone met een middelmatige archeologische verwachting. Deze verwachtingen zijn gebaseerd op de relatief lage ligging van het plangebied (natte beekdalen, laagten en depressies). De nabijgelegen vindplaatsen ten noordwesten van het plangebied liggen echter in dezelfde landschappelijke eenheid. Mogelijk bevinden archeologische resten zich op hoger gelegen delen binnen deze, over het algemeen laaggelegen, landschappelijke eenheid. Tevens kunnen zogenaamde losse vondsten voorkomen in de laaggelegen gebieden. Op grond hiervan kan de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen binnen de grenzen van het plangebied niet worden uitgesloten. Specifiek moet rekening worden gehouden met archeologische resten uit de periode Steentijd t/m Late Middeleeuwen.

3 Veldonderzoek

3.1 Methoden

Tijdens het veldonderzoek zijn 12 boringen verricht in een grid van 40 bij 50 m, in twee oost-west georiënteerde raaien (figuur 1). De boringen in een raai versprongen ten opzichte van die in de naastgelegen raai, waardoor een systeem van gelijkbenige driehoeken ontstond. De gehanteerde boordichtheid wordt geschikt geacht voor het opsporen van de meeste in dit gebied te verwachten nederzettingsterreinen uit de periode IJzertijd t/m Late Middeleeuwen. Ten aanzien van de mogelijke aanwezigheid van kleine vuursteenkampementen uit de Steentijd heeft het gehanteerde boorgrid een verkennend karakter, op grond waarvan uitspraken kunnen worden gedaan over eventueel karterend vervolgonderzoek. Deze methode is niet geschikt om verkavelingspatronen, graven en andere zeer lokale archeologische resten in kaart te brengen (Tol e.a., 2004).

Er is geboord tot maximaal 1,2 m -Mv met een Edelmanboor met een diameter van 15 cm. De boringen zijn lithologisch conform NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989) beschreven en met meetlinten ingemeten (x- en y-waarden). Het opgeboorde materiaal is gezeefd met een zeef met een maaswijdte van 0,5 cm; het zeefresidu is geïnspecteerd op het voorkomen van archeologische indicatoren (zoals houtskool, vuursteen, aardewerk, bot en verbrande leem).

3.2 Resultaten

Geologie en bodem

In tegenstelling tot de verwachting op basis van de beschikbare bodemkundige gegevens, bestaat het noordelijke (relatief hooggelegen deel) van het plangebied uit een dekzandrug met een esdek (figuur 1: boringen 1 t/m 4 en 12). Het esdek bestaat uit bruingrijs, siltarm, matig fijn zand met humus. Op circa 55 cm -Mv gaat het esdek over in een menglaag, waarin resten van de A- en B-horizont te herkennen zijn. In de boringen 1 en 12 is tevens een lichtbruingele BC-horizont aangetroffen. Onder deze menglaag is op een diepte variërend van 60 tot 85 cm -Mv de C-horizont aangetroffen. De C-horizont (moedermateriaal) bestaat uit siltarm, matig fijn, lichtgeelgrijs zand met enkele ijzervlekken.

Het zuidelijke (lager gelegen) deel van het plangebied wordt gekenmerkt door beek-eerdgronden. In de boringen 5 t/m 11 bestaat de bodem tot circa 30 à 55 cm -Mv uit bruingrijs, siltarm, matig fijn zand met daarin humus. Het betreft een A-horizont. Deze A-horizont gaat in vrijwel alle boringen abrupt over in de C-horizont, die bestaat uit matig siltig, matig fijn, lichtgrijs zand met enkele ijzervlekken.

In boring 6 begint de C-horizont pas op 110 cm -Mv. Mogelijk heeft op deze plek egalisatie plaatsgevonden en is een laaggelegen depressie opgevuld met zand van het hoger gelegen deel van het plangebied.

Archeologie

Tijdens het veldonderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen die kunnen duiden op de aanwezigheid van mogelijke archeologische resten in het plangebied.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

In tegenstelling tot het kaartbeeld van de bodemkaart zijn alleen in het zuidelijke deel van het plangebied beekeerdgronden aangetroffen. Het noordelijke deel van het plangebied maakt deel uit van een zone met dekzandruggen en -koppen met een esdek, waaraan een hoge archeologische verwachting toegekend kan worden. Tijdens het veldonderzoek zijn in het plangebied echter geen archeologische resten aangetroffen. Tevens is vastgesteld dat het natuurlijke bodemprofiel vrijwel overal tot op de C-horizont is verstoord. Op grond hiervan kan worden gesteld dat in het plangebied, ondanks de middelmatige tot hoge archeologische verwachting, naar alle waarschijnlijkheid geen archeologische vindplaatsen voorkomen. Naar verwachting zal er als gevolg van de geplande werkzaamheden dan ook geen versterking van archeologische vindplaatsen optreden.

4.2 Aanbevelingen

Op grond van het ontbreken van aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische resten wordt ten aanzien van het plangebied geen vervolgonderzoek aanbevolen. De geplande ingrepen kunnen, voorzover het archeologische waarden betreft, zonder beperkingen worden uitgevoerd.

Wel maken wij u erop attent dat bij iedere gravende activiteit het aantreffen van (niet voorspelbare) toevalsvondsten niet kan worden uitgesloten. Indien hiervan sprake mocht zijn, dient de overheid (ROB) hiervan op de hoogte te worden gesteld in het kader van de meldingsplicht (Monumentenwet 1988, artikel 47).

Literatuur

- Brinkkemper, O., e.a. (redactie)**, 1998. *Handboek ROB-specificaties*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Provincie Gelderland**, 2004. *Cultuurhistorische Waardenkaart Gelderland (CHW-Gelderland)*. Provincie Gelderland, Arnhem (geactualiseerd digitaal bestand).
- ROBAS Produkties**, 1989. *Historische Atlas Gelderland, Chromotopografische Kaart des Rijks, blad 453, schaal 1:25.000*. ROBAS Produkties, Den Ilp.
- Rijksarchief Gelderland**, 1830. *Kadastrale minuut 1830, gemeente Warnsveld, sectie E, blad 2*. Rijksarchief Gelderland, Arnhem.
- Scholte Lubberink, H.B.G.**, 1998. Provincie Gelderland. WCL-De Graafschap. Archeologische inventarisatie en verwachtingskaart (Fase A). *RAAP-rapport 305*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Stiboka**, 1979. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000; blad 33 Oost Apeldoorn*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Tol, A., e.a.**, 2004. Prospectief boren; een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectiearcheologie. *RAAP-rapport 1000*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Wolters-Noordhoff Atlasproducties**, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland, schaal 1:50.000. Deel 3: Oost-Nederland 1830-1855*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.

Gebruikte afkortingen

ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
CHW	Cultuurhistorische Waardenkaart
-Mv	beneden maaiveld
RACM	Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschappen en Monumentenzorg
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek

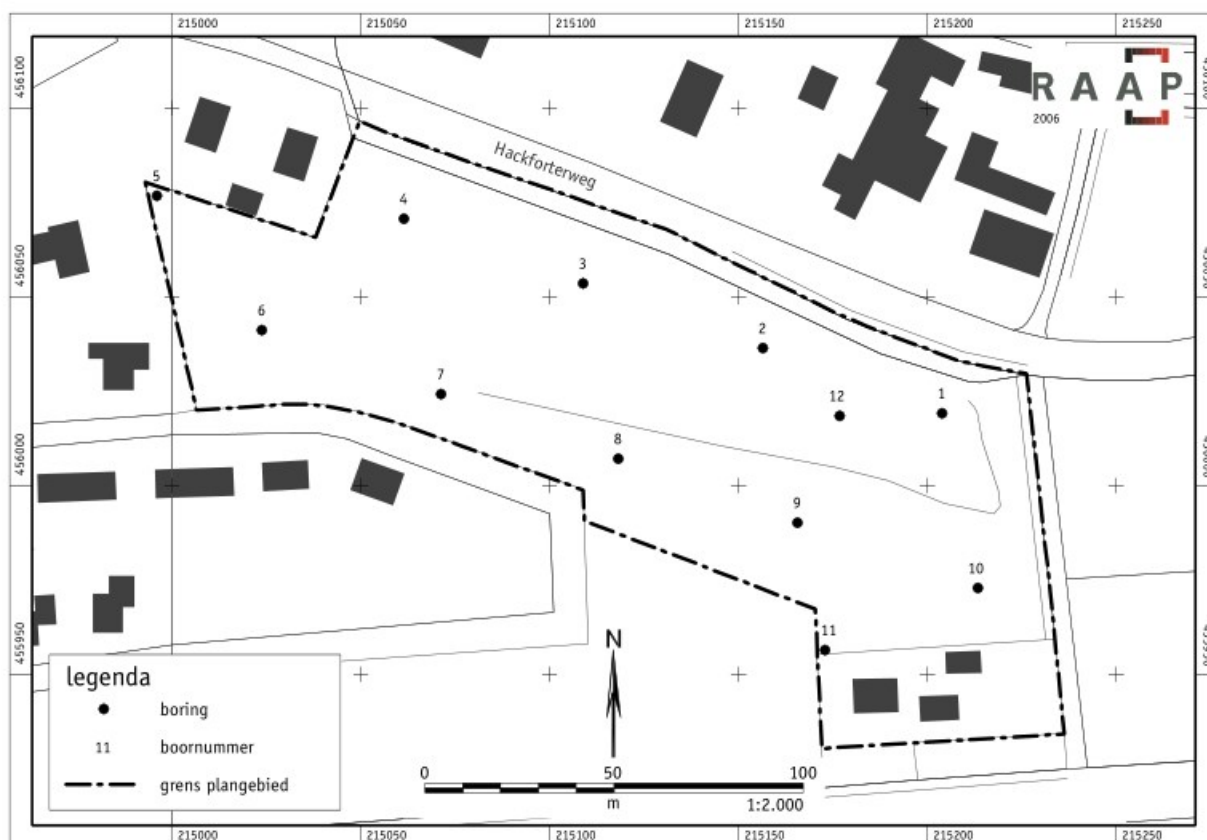
Verklarende woordenlijst

dekzand	Fijnzandige afzettingen die onder periglaciale omstandigheden voornamelijk door windwerking ontstaan zijn; de dekzanden van het Weichselien vormen in grote delen van Nederland een 'dek' (Saalien: Formatie van Eindhoven; Weichselien: Formatie van Twente).
esdek	Oud verhoogd bouwland, ontstaan door ophoging ten gevolge van bemesting. Voor de bemesting werden plaggen of met zand vermengde potstalmest opgebracht. In geval van een es is de opgebrachte laag ten minste 50 cm dik. De term es is gangbaar in Noord- en Oost-Nederland. In Midden-Nederland wordt gesproken van enk of eng en in Zuid-Nederland van akker of veld.
havezate	Ridderlijk goed of kasteel in de oostelijke provincies.
horizont	Een bodemlaag waarin zich bepaalde bodemkundige processen afspelen.
leem	Grondsoort die wordt gekenmerkt door een hoog siltgehalte (bodemdeeltjes tussen 0,002 en 0,05 mm).
lithologisch	Het sedimentaire gesteente (ook klei,zand, e.d.) betreffend (bijv. korrelgrootte).
Saalien	Voorlaatste glaciaal, waarin het landijs tot in Nederland doordrong (vorming stuwwallen), ca. 200.000-130.000 jaar geleden.
silt	Gronddeeltjes groter dan of gelijk aan 2 µm en kleiner dan 63 µm.
Steentijd	Archeologische periode die zich kenmerkt door het gebruik van stenen werktuigen.
stuwwal	Door de druk van het landijs in het Saalien opgedrukte rug van scheefgestelde preglaciale sedimenten.
Weichselien	Geologische periode (laatste ijstijd, waarin het landijs Nederland niet bereikte), ca. 120.000-10.000 jaar geleden.

Overzicht van figuren en tabellen

Figuur 1. Boorpuntenkaart.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Figuur 1. Boorpuntenkaart.

Periode	Datering			
Nieuwe tijd	1500	-	heden	
Late Middeleeuwen	1050	-	1500	na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	-	12	voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800	voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800	voor Chr.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.